

Är villaschablonbeskattningen ”neutral”?

Av advokaten Olof Öhlén

I. Närmare om frågeställningen

Inom området för företagsbeskattningen har under senare år lagstiftaren målmedvetet eftersträvat neutralitet i beskattningsreglerna inför olika rättsliga former av rörelsedrift i den bemärkelsen att någon viss form inte skall erbjuda påtagbara skattemässiga fördelar framför andra former. För fåmansföretagsbeskattningens del kan därför hävdas, att olika associationer, som svensk handelsrätt tillåter, idag inte erbjuder några definitiva skattemässiga fördelar framför den enskilda firman.

Finns en liknande neutralitet i villaschablonbeskattningen inför den mångfald kombinationer ifråga om äganderätten till fastigheten och betalningsansvaret för lånen, som civilrätten erbjuder och även skatterätten tillåter? Frågans kvantitativa dimension är iögonenfallande. Likväl synes de flesta debattörer och kanske särskilt praktiker, som ofta har att ta ställning och ge råd i frågan, att kapitulera inför den mångfald aspekter som frågan inbjuder till. Dessa aspekter är mycket olikartade och inte bara skattemässiga. Förutom rent civilrättsliga synpunkter — vilka är nog så viktiga — finns rent känslomässiga. I ett äktenskap eller ett samboendeförhållande beaktas nämligen ofta vad som är ”rättvist” och ”moraliskt riktigt” beträffande äganderätten till parternas kanske enda substantiella tillgång, nämligen fastigheten. Det framstår därför som felaktigt att fokusera in just de inkomstskattemässiga aspekterna och låta sig vägledas därav vid arrangemanget av ägandet till fastigheten och betalningsansvaret för lånen.

Emellertid kan en bristande neutralitet i beskattningsreglerna i nu nämnd mening medverka till att andra, kanske ofta mer berättigade synpunkter tillåts ge vika. Det vore därför att kasta ut barnet med badvattnet att negligera neutralitetsfrågan. Syftet med denna artikel är att få villaschablonbeskattningens neutralitet empiriskt belyst med beaktande av största möjliga antal faktorer, som har betydelse för ränteavdragets skattemässiga värde.

Förutom frågan om hur ägandet till fastigheten och betalningsansvaret för lånen arrangeras är följande faktorer betydelsefulla för ränteavdragets värde: — Fastighetens taxeringsvärde och detta värdes effekt på schablonintäkt, procentavdrag och garantibelopp;

- procentavdragets nyttjande;
- grundavdragets nyttjande;
- parternas marginalskatteprocentsatser;
- förlust av skattereduktion;
- sambeskattningseffekter (schablonintäkt är B-inkomst).

II. Neutralitetsproblemet då fråga är om sambeskattade personer

Följande kombinationer skall analyseras och jämföras:

A. Både mannen och kvinnan är ägare till fastigheten (hälftendelägare) och båda är (solidariskt) betalningsansvariga för i fastigheten nedlagt lånekapital;

B. Mannen är ensam ägare och ensam betalningsansvarig;

C. Kvinnan är ensam ägare och mannen är ensam betalningsansvarig.

B- och C-alternativen kan i och för sig varieras så, att båda parter görs betalningsansvariga, vilket får betydelse främst då parterna har så likartade inkomster, att en fördelning av ränteavdraget dem emellan ger avdraget ett större värde. I det följande har för enkelhets skull bortsetts från denna fördelningsmöjlighet och i stället antagits, att den av parterna som har den högre inkomsten, gör hela ränteavdraget. Vidare har för enkelhets skull antagits, att parterna saknar annan B-inkomst än schablonintäkten ifråga.

a. Närmare om alternativet ”båda ägare, båda betalningsansvariga” (A-alternativet)

Med användande av i föregående avsnitt uppräknade faktorer, som påverkar ränteavdragets värde, kan vissa formler uppställas, varvid ränteavdragets värde betecknas som X. Med ränteavdragets värde avses då den *subventions-effekt* skattelagstiftningen erbjuder båda parter sedda som en enhet i olika situationer. Den reella räntekostnaden blir då den faktiskt betalda räntan (R) minus ränteavdragets värde (X).

För A-alternativet gäller följande formel¹ då ena parten (t ex kvinnan) antas sakna beskattningsbar inkomst och mannen därför angöra ränteavdraget:

$$[(R - \frac{si}{2})Mn] - (SRf + \frac{gb}{2}) = X$$

Inom klammern anges att ränteavdraget minskas med hälften av schablon-

¹ Följande beteckningar har begagnats i formlerna:

R = ränteavdraget

si = schablonintäkten (efter extra avdrag)

Mm = mannens marginalskatteprocentsats

Mk = kvinnans marginalskatteprocentsats

Mh = marginalskatteprocentsatsen för den av parterna, som har den högsta inkomsten

Ml = marginalskatteprocentsatsen för den av parterna, som har den lägsta inkomsten

SRf = förlust av skattereduktion

gb = skatt (framräknad till beloppet) på garantibeloppet

intäkten, varefter återstoden multipliceras med mannens marginalskatteprocentsats. Eftersom kvinnan saknar beskattningsbar inkomst, blir hennes hälft av schablonintäkten obeskattad. Inom parentesen anges att mannen får vidkännas viss förlust av skattereduktion i och med att kvinnan påförs schablonintäkt och att mannen får betala skatt på hälften av garantibeloppet, då underskott i förvärvskällan p g a ränteavdraget omöjliggör procentavdrag. Kvinnans hälft av garantibeloppet blir obeskattad, då hon saknar beskattningsbar inkomst.

Om båda parter har beskattningsbar inkomst före schablonintäkt med sambeskattning likväl inte sker då deras sammanlagda B-inkomst understiger 2 000 kr, blir formeln följande (även här antas att $M_m = M_h$):

$$[(R - \frac{s_i}{2})M_m] - [\frac{s_i}{2} \times M_l] + \frac{g_b}{2} = X$$

Inom första klammern anges, att den av parterna, som har den högsta marginalskatteprocentsatsen (mannen) gör ränteavdraget. Inom andra klammern antas, att den av parterna som har den lägsta marginalskatteprocentsatsen (kvinnan) beskattas för sin hälft av schablonintäkten, som alltså multipliceras med hennes marginalskatteprocentsats. Inom andra klammern anges även, att mannen beskattas för sin hälft av garantibeloppet. Kvinnans del av garantibeloppet kvittas mot hennes del av procentavdraget.

Om båda parter har beskattningsbar inkomst för schablonintäkt och deras sammanlagda B-inkomst överstiger 2 000 kr och därför skall sambeskattas blir formeln:

$$[(R - \frac{s_i}{2})M_m] - [\frac{s_i}{2} \times M_h] + \frac{g_b}{2} = X$$

Enda skillnaden mot föregående formel är, att hälften av schablonintäkten multipliceras med den marginalskatteprocentsats, som är tillämplig på den av parterna som har den högre inkomsten, vilket är en konsekvens av sambeskattningen.

b. Närmare om alternativet ”mannen ensam ägare och ensam betalningsansvarig” (B-alternativet)

Tillämplig formel blir:

$$[(R - s_i)M_m] - g_b = X$$

Inom klammern anges, att mannens ränteavdrag reduceras med hela schablonintäkten, varefter återstoden multipliceras med hans marginalskatteprocentsats. Då mannen antas ha underskott i förvärvskällan p g a ränteavdraget och därmed inte kan få procentavdrag, blir han faktiskt dubbelbeskattad vid taxeringen för kommunal inkomstskatt p g a garantibeloppsbeskattningen. I den mån $M_m = M_k$ eller $M_m = M_h$ — vilket antas — blir reduktionen av ränteavdraget med schablonintäkten till sin effekt liktydig med att hela schablonintäkten sambeskattas.

c. Närmare om alternativet "kvinnan ensam ägare, mannen ensam betalningsansvarig" (C-alternativet)

Om kvinnan saknar beskattningsbar inkomst före schablonintäkt blir följande formel tillämplig, då den schablonintäkt, som påförs henne, är så låg att den inte medför beskattningsbar inkomst:

$$(R \times Mm) - SRf = X$$

Inom parentes anges, att mannen drar av räntan i förvärvskällan *inkomst av kapital*, varför ingen reducering av ränteavdraget med schablonintäkten sker. Hela schablonintäkten redovisas i stället hos kvinnan, men blir obeskattad p g a hennes grundavdrag. Inte heller garantibeloppet beskattas. Mannen får dock vidkännas viss förlust av skattereduktion i och med att kvinnan påförs schablonintäkt och medför taxerad inkomst för henne.

Om kvinnan påförs schablonintäkt som är så hög att den medför beskattningsbar inkomst för henne och denna schablonintäkt utgör hennes enda inkomst, blir formeln:

$$(R \times Mm) - [(si - 4 \cdot 500)Mm] - SRf = X$$

Inom klammer anges schablonintäkten, reducerad med grundavdraget⁵ och multiplicerad med mannens marginalskatteprocentsats enligt sambeskattningsregeln. I denna variant är schablonintäkten alltid så stor att den blir sambeskattad.

Tänkas kan även, att kvinnan har beskattningsbar inkomst redan före schablonintäkten, men att parternas gemensamma B-inkomst likväl understiger 2 000 kr och sambeskattning därför är utesluten. Formeln blir då följande:

$$(R \times Mm) - (si \times Mk) = X$$

Inom andra parentes anges, att kvinnans schablonintäkt beskattas med hennes marginalskatteprocentsats, d v s schablonintäkten sambeskattas inte. Om — under samma förutsättningar i övrigt — sambeskattning antas ske, blir formeln:

$$(R \times Mm) - (si \times Mh) = X$$

d. Slutsatser om villaschablonbeskattnings neutralitet vid 1981 års taxering och tidigare

För att på ett mer åskådligt sätt belysa skillnaden mellan alternativen kan tabeller användas. Följande förutsättningar har därvid antagits gälla. Ränteavdraget uppgår till 20 000 kr och den kommunala utdebiteringen till 27 kr. Parterna har vissa givna marginalskatteprocentsatser, som anges i tabellerna. Ränteavdragets uppgivna värde är lika med X i de tillämpliga formler, för vil-

⁵ Observera att grundavdraget slopats vid taxeringen för statlig inkomstskatt 1981

ka tidigare redogjorts. Betonas bör alltså, att det icke är den reella räntekostnaden som anges som tabellvärden, utan ränteavdragets subventionsvärde.

Tabell 1
(sambeskattade parter; 1981 års taxering)

taxeringsvärde	Mannens marginalskatte%	Kvinnans marginalskatte%	Ränteavdragets värde			Skillnader		
			A-alt	B-alt	C-alt	Mellan A-B	Mellan A-C	Mellan B-C
100 000	75	41	13 570	12 960	13 500	610	70	540
150 000	75	41	12 565	11 565	12 375	1 000	190	810
200 000	75	41	10 710	10 170	11 250	540	540	1 080
250 000	75	41	9 075	8 400	9 750	675	675	1 350

Som framgår ger *B-alternativet* (mannen ensam ägare och ensam betalningsansvarig) genomgående de för de skattskyldiga sämsta värdena, vilket sammanhänger med att mannen blir faktiskt dubbelbeskattad vid taxeringen för kommunal inkomstskatt, då han till följd av ränteavdraget har underskott i förvärvskällan och därmed inte kan få procentavdrag. *A-alternativet* (gemensam äganderätt, gemensamt betalningsansvar) ger vid lägre taxeringsvärden bättre värden på ränteavdraget än *C-alternativet* (kvinnan ensam ägare, mannen ensam betalningsansvarig), vilket sammanhänger med att sambeskattningseffekten gör sig tidigare påmind om i *C-alternativet*, där ju kvinnan redovisar hela den sambeskattningsbara schablonintäkten, medan enligt alternativ A hälften av schablonintäkten kvittas mot ränteavdraget. Men när väl sambeskattningseffekten eller därmed liktydig effekt (*B-alt*) gjort sig gällande i samtliga alternativ, är *C-alternativet* bättre beroende på dubbelbeskattnings-effekten. Den viktiga slutsatsen kan därmed dras, att villaschablonbeskattningen de lege ferenda kan göras *helt neutralt* när väl sambeskattnings-effekten gäller för alla alternativ, om bara dubbelbeskattnings-effekten elimineras.

Ökas spännvidden mellan parternas marginalskatteprocentsatser blir värdena som följer:

Tabell 2
(sambeskattade parter; 1981 års taxering)

taxeringsvärde	Mannens marginalskatte%	Kvinnans marginalskatte%	Ränteavdragets värde			Skillnader		
			A-alt	B-alt	C-alt	Mellan A-B	Mellan A-C	Mellan B-C
100 000	85	31	15 570	14 760	15 300	810	270	540
150 000	85	31	14 565	13 215	14 025	1 350	540	810
200 000	85	31	12 210	11 670	12 750	540	540	1 080
250 000	85	31	10 375	9 700	11 050	675	675	1 350

Ränteavdraget blir, som framgår, värdefullare än enligt tabell 1. Skillnaden mellan alternativen blir dock exakt densamma, när väl sambeskattnings-effekten eller därmed liktydig effekt (*B-alt*) gör sig gällande i samtliga alternativ.

Även i detta avseende kan sambeskattningseffekten således konstateras vara av stor betydelse för neutralitetsfrågan.

Över huvud torde kunna sägas, att beskattningens neutralitet inför A-, B- och C-alternativen vid 1981 års taxering och tidigare är tillfredsställande. Det kan troligen antas, att gemene man inte känner sig motiverad att göra den förmögenhetsöverföring, som C-alternativet förutsätter, för att vinna de i tabell 1 och 2 angivna skattevinster med C-alternativet.

Framhållas bör dock, att värdedifferenserna ökar avsevärt i den situation då kvinnans inkomst före schablonintäkt är så låg, att schablonintäkten medför viss förlust av skattereduktion för mannen samtidigt som mannen har en hög marginalskatteprocentsats. Skillnaden mellan B- och C-alternativen blir då otillbörligt stor, vilket sammanhänger med att förlusten av skattereduktion är konstant — sedan den väl på tidigt stadium nått maximum — och för liten för att utjämna fördelen av att kvinnans schablonintäkt inte beskattas eller beskattas endast till den del den överstiger grundavdraget, vilket ju gäller även om schablonintäkten sambeskattas.

e. Neutralitetsfrågan vid 1982 års taxering

Det är viktigt att undersöka, om beskattningens neutralitet kan upprätthållas, när 1981 års taxeringsvärden skall tillämpas vid villaschablonbeskattningen, vilket sker vid 1982 års inkomsttaxering. Vid antagande att taxeringsvärdena kommer att ökas med faktorn 2,1 och med beaktande av de ändringar, som beslutats beträffande storleken av schablonintäkt, extra avdrag och garantibelopp,⁶ framkommer följande värden:

Tabell 3
(sambeskattade parter; 1982 års taxering)

taxeringsvärde	Mannens marginalskatte%	Kvinnans marginalskatte%	Ränteavdragets värde			Skillnader		
			A-alt	B-alt	C-alt	Mellan A-B	Mellan A-C	Mellan B-C
210 000	75	41	13 009	12 125	12 975	884	34	850
315 000	75	41	10 762	10 124	11 400	638	638	1 276
420 000	75	41	8 975	8 125	9 825	850	850	1 700
525 000	75	41	6 222	5 169	7 275	1 053	1 053	2 106

⁶Vid 1982 års taxering gäller följande värden:
schablonintäkt = 2% av taxeringsvärde upp till 450 000 kr
schablonintäkt = 4% av taxeringsvärde mellan 450 000—600 000 kr
schablonintäkt = 6% av taxeringsvärde mellan 600 000—750 000 kr
schablonintäkt = 8% av taxeringsvärde överstigande 750 000 kr
extra avdrag = 1 500 kr
garantibelopp = 1,5 % av taxeringsvärdet

Som framgår blir skillnaderna i ränteavdragets värde genomgående större än vid 1981 års taxering och tidigare. Skillnaden mellan B- och C-alternativen blir här så stor, att C-alternativet kan antas medföra avsevärd lockelse på gemene man. Neutraliteten är alltså i fara.

För fullständighets skull skall också en jämförelse med tabell 2 göras:

Tabell 4
(sambeskattade parter; 1982 års taxering)

taxeringsvärde	Mannens marginalskatte%	Kvinnans marginalskatte%	Ränteavdragets värde			Skillnader		
			A-alt	B-alt	C-alt	Mellan A-B	Mellan A-C	Mellan B-C
210 000	85	31	14 879	13 855	14 705	1 024	174	850
315 000	85	31	12 282	11 644	12 920	638	638	1 276
420 000	85	31	10 285	9 435	11 135	850	850	1 700
525 000	85	31	7 192	6 139	8 245	1 053	1 053	2 106

f. Förslag till åtgärd

Som kunnat konstateras blir beskattningens neutralitet allt sämre vid 1982 års taxering, trots att brist i neutralitet p g a sambeskattningseffekten i allt högre grad kommer i bakgrunden vid de högre taxeringsvärdena och de därmed högre B-inkomster, som schablonintäkterna utgör.

Då alltså den vid 1982 års taxering förekommande bristen i neutralitet praktiskt taget helt kan skyllas på den faktiska dubbelbeskattning vid taxering för kommunal inkomstskatt vid garantibeloppsbeskattningen, eftersom procentavdraget inte kan nyttjas, ligger det givetvis nära till hands att föreslå *procentavdragets avskaffande*. Förhoppningsvis ersätts i så fall procentavdraget med ett inkomstskatteneutralt avdrag. Procentavdragets syfte är ju att eliminera den nu nämnda dubbelbeskattningseffekten.

Idag — då det antal deklaranter, som inte har underskott i förvärvskällan p g a ränteavdrag måste vara lätt räknade och väl närmast måste betraktas som främmande inslag — kan detta syfte, ironiskt nog, uppnås endast i den konstlade kombination, som C-alternativet innebär. C-alternativet är f ö inte bara konstlat utan också civilrättsligt farligt. Som exempel härpå kan nämnas, att den betalningsansvariga parten vid en bodelning enligt giftermålsbalkens regler riskerar att bli utan gäldstäckning med eget giftorättsgods för i andra partens fastighet nedlagt lånekapital; en av makarna får m a o skulderna och den andre tillgångarna. C-alternativet kan alltså bli något av en ekonomisk katastrof för den betalningsansvarige, något som inte alltid är så lätt att åskådliggöra då parterna i bästa samförstånd planerar för sin framtid. — En annan fara med C-alternativet är att det inbjuder till gåvor, som i ett äktenskap inte är tillåtna utan att äktenskapsförordets form iakttas. I den mån den

betalningsansvariga parten amorterar på det lånekapital, som är nedlagt i andra partens fastighet, föreligger nämligen sannolikt en gåvosituation, som för sin giltighet mot tredje man kräver äktenskapsförordets form. Att i varje sådan situation iaktta denna form är både dyrbart och krångligt. Visserligen torde giftermålsbalkens regler om besparingsöverföring mellan makar kunna tillämpas, men denna möjlighet är beloppsmässigt begränsad och kräver även den viss formalitet för giltighet mot tredje man.

III. Neutralitetsproblemet då fråga är om ej sambeskattade parter

Som framgått är sambeskattningsfaktorn av mycket stor betydelse för åstadkommande av neutralitet. Detta kan beloppsmässigt belysas om man i A-, B- och C-alternativen antar, att parterna inte är sambeskattade, t ex ogifta och saknar gemensamma barn.

Om i *A-alternativet* båda parter har beskattningsbar inkomst före schablonintäkt och mannen antas göra ränteavdraget, blir formeln:

$$[(R - \frac{si}{2})Mm] - [\frac{si}{2} \times Mk + \frac{gb}{2}] = X$$

För *B-alternativet* blir formeln densamma som för gift par:

$$[(R - \frac{si}{2})Mm] - gb = X$$

Formeln för *C-alternativet* blir — då båda parter har beskattningsbar inkomst före schablonintäkt — densamma som för gift par, då makarnas sammanlagda B-inkomst understiger 2 000 kr, nämligen:

$$(R \times Mm) - (si \times Mk) = S$$

Med tillämpning av dessa formler kan en jämförelse göras med värdena enligt tabellerna 3 och 4. (Tabell 3a nedan skall jämföras med tabell 3 och tabell 4a med tabell 4.)

Tabell 3a

(ej sambeskattade parter; 1982 års taxering)

taxeringsvärde	Mannens marginalskatte%	Kvinnans marginalskatte%	Ränteavdragets värde			Skillnader		
			A-alt	B-alt	C-alt	Mellan A-B	Mellan A-C	Mellan B-C
210 000	75	41	13 009	12 125	13 893	884	884	1 768
315 000	75	41	11 578	10 124	13 032	1 454	1 454	2 908
420 000	75	41	10 148	8 125	12 171	2 023	2 023	4 046
525 000	75	41	7 873	5 169	10 777	2 804	2 084	5 608

Tabell 4a

(ej sambeskattade parter; 1982 års taxering)

taxerings- värde	Mannens marginal- skatte%	Kvinnans marginal- skatte%	Ränteavdragets värde			Skillnader		
			A-alt	B-alt	C-alt	Mellan A-B	Mellan A-C	Mellan B-C
210 000	85	31	14 565	13 855	16 163	710	1 598	2 308
315 000	85	31	13 578	11 644	15 512	1 934	1 934	3 868
420 000	85	31	12 148	9 435	14 861	2 713	2 713	5 426
525 000	85	31	9 973	6 139	13 807	3 834	3 834	7 668

Som framgår är värdedifferenserna avsevärda när sambeskattningsfaktorn eliminerats. Enda remediet att något minska skillnaderna vore att avskaffa procentavdraget. Men även om så sker, kvarstår en betydande brist i neutraliteten, vilket kan belägas med följande tabell:

Tabell 4b

(ej sambeskattade parter, procentavdraget eliminerat; 1982 års taxering)

taxerings- värde	Mannens marginal- skatte%	Kvinnans marginal- skatte%	Ränteavdragets värde			Skillnader		
			A-alt	B-alt	C-alt	Mellan A-B	Mellan A-C	Mellan B-C
210 000	85	31	14 140	13 855	15 313	285	1 173	1 458
315 000	85	31	12 940	11 644	14 236	1 296	1 296	2 592
420 000	85	31	11 298	9 435	13 161	1 863	1 863	3 726
525 000	85	31	8 920	6 139	11 701	2 781	2 781	5 562

Möjligen kan bristen i neutralitet i villaschablonbeskattningen inför olika varianter av ägande och betalningsansvar i det äktenskapsliknande samboendeförhållandet ses som bara en smärre del av det generella problem, som ligger i att sådana parter överhuvudtaget undgår sambeskattning. Att lagstiftningsvägen råda bot på detta problem förefaller omöjligt. Det framstår därför som än mer angeläget att betona, att det kan vara t o m mer äventyrligt för två ogifta samboende än för gift par att välja C-alternativet. Om nämligen den förmögensöverföring C-alternativet förutsätter görs i samboendeförhållandet, kan den betalningsansvariga parten i princip aldrig få täckning för lånen enligt giftermålsbalkens regler om gäldstäckning. Likväl kan det vara svårt att konkretisera denna fara, om parterna i vissa inkomstlägen kan göra en ren årsvinst på 7 668 kr vid ett ränteavdrag på 20 000 kr genom det speciella arrangemang, som C-alternativet innebär.